Blogi

Sisällissodan perintö Suomen Pankissa

Historia | 31.05.2018 | Vappu Ikonen

KIRJOITTAJA

Vappu Ikonen
Historiantutkija

Suomen Pankin vakinainen henkilökunta pääsi palaamaan pääkonttoriin huhtikuun toisella viikolla Helsingin valtauksen jälkeen. Virkamiehillä riittikin aika paljon selvitettävää sisällissodan aikaisissa tapahtumissa.

Suomen Pankin vakinainen henkilökunta pääsi palaamaan pääkonttoriin huhtikuun toisella viikolla Helsingin valtauksen jälkeen. Pankki oli ollut sisällissodan alusta lähtien kansanvaltuuskunnan hallussa.

Pankkivaltuustoa täydennettiin toukokuussa, jolloin edellisen pankkivaltuuston sosialistiset jäsenet korvattiin uusilla miehillä: Ernst Palménin ja K.J. Ståhlbergin lisäksi valtuustoon nimitettiin Emil Schybergson ja Lauri Kristian Relander. Varajäseniksi nimitettiin kaikkiaan yhdeksän henkeä, mm. Ernst Nevanlinna ja W.A.Lavonius.

Ernst Palmén ja K.J.Ståhlberg laativat eduskunnalle raportin pankin valtauksesta. Sen mukaan pankin tilat olivat valtauksen jäljiltä huomattavan siistit: pääkonttorin valtaus oli aikoinaan sujunut ilman väkivaltaa ja ilmiselvästi talo oli haluttu pitää siistissä kunnossa myös valtauksen aikana.

Muuten virkamiehillä riittikin aika paljon selvitettävää sisällissodan aikaisissa tapahtumissa. Suomen Pankin valtauksen vaikutuksia voidaan katsoa usealta kantilta:

1. kansanvaltuuskunnan ja punaisten valtaajien kannalta,
2. Suomen Pankin kannalta ja
3. vaikutuksilla inflaatioon ja setelistöön sekä
4. vaikutus luottamukseen.

Punaisten valtaajien kohtalot

Saksalaiset joukot valloittivat Helsingin 13.4.1918. Kansanvaltuuskunta ja Suomen Pankin punainen johto pakenivat Viipuriin, pankin rahat mukanaan. Setelien painolaatat jäivät kiireessä setelipainoon. Setelilaattoja yritettiin myöhemmin päästä hakemaan, mutta saksalaiset joukot olivat jo katkaisseet mahdollisuuden päästä Helsinkiin. Hävityn sodan jälkeen monet punaisten johtohenkilöistä siirtyivät Venäjälle. Suuri osa heistä menehtyi 1930-luvulla Stalinin puhdistuksissa. Punaisen Suomen Pankin pääjohtaja Anton Huotari palasi myöhemmin Suomeen ja oli vangittuna vuoteen 1922 asti.

Kevään 1918 ”Kapinan ajan asiakirjat”-kokonaisuudessa on n. 50 henkeä kattava nimiluettelo pääkonttorin henkilökunnasta. Näitä henkilöitä ei löydy Sotasurmat-projektin luetteloista eli ilmeisesti heitä ei ainakaan teloitettu. Poikkeuksena oli Hämeenlinnan punainen komissaari Oskar Siren, joka teloitettiin vankileirillä toukokuun alussa.

Suomen Pankki

Helsingin valloituksen jälkeen vanha henkilökunta palasi pian töihin ja pankki avattiin yleisölle 22.4.1918. Pankin vakinaisesta eli valkoisesta henkilöstöstä oli kuollut taisteluissa tai teloitettuina neljä henkeä.

Suomen Pankin nettomenetykset punaisen hallinnon aikana keväällä 1918 olivat 116 milj. markkaa. Summa oli suuri, mutta ruplan arvonalennusten aiheuttamat tappiot vuosina 1914–1919 olivat vielä paljon isommat eli 507,5 miljoonaa markkaa.

Suomen Pankin taseen loppusumma oli 1917 lopussa n. 1,06 mrd markkaa ja 1918 vuoden 1918 lopussa oli n. 1,77 mrd markkaa. Sisällissodan suoranaisesti aiheuttamat menetykset olivat siis karkeasti n. 10 % pankin taseen loppusummasta. Valtio joutuikin jo kesällä 1918 ryhtymään toimiin Suomen Pankin pääomittamiseksi.

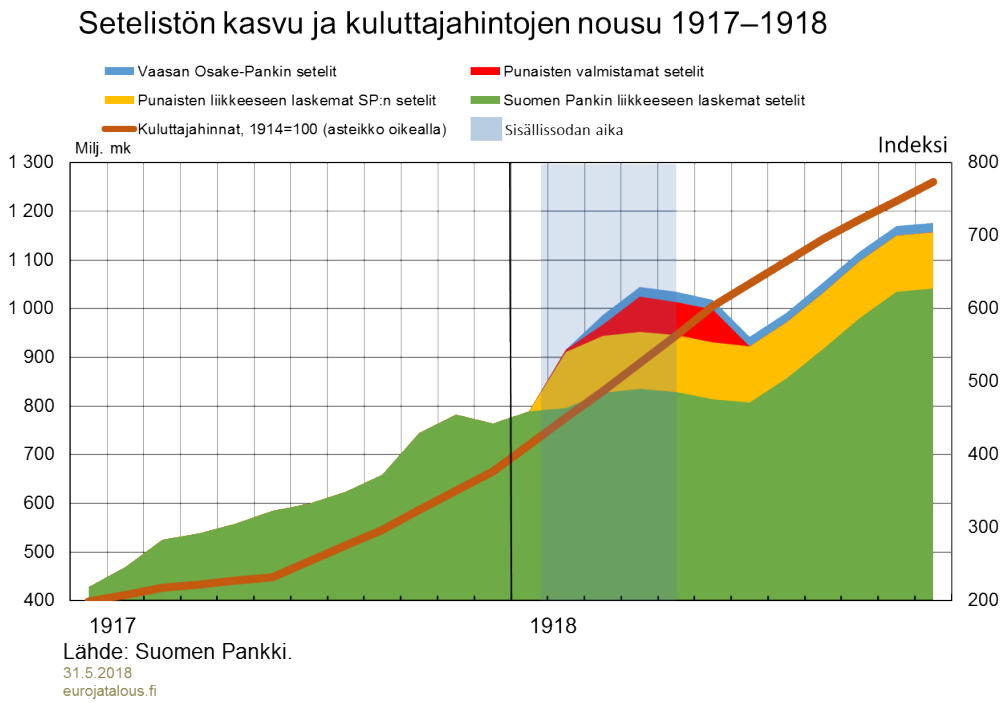
Vaikutus inflaatioon ja setelistöön

Suomen setelistö oli kasvanut nopeasti 1. maailmansodan syttymisestä alkaen. Vuoteen 1917 asti setelistöä olivat kasvattaneet eniten Suomen Pankin luotonanto Venäjän hallitukselle ja ruplien vaihto markoiksi.

Sisällissodan aikana maksuvälineistön kasvu jatkui sekä valkoisen että punaisen hallinnon harjoittaman setelirahoituksen johdosta. Vuoden 1918 aikana käteisrahan määrä kasvoi 52 %. Setelirahoitus purkautui voimakkaana inflaationa ja markan arvon heikkenemisenä suhteessa muihin valuuttoihin, tärkeimpinä dollariin ja Ruotsin kruunuun. Hintojen nousua pahensi myös

sodan aiheuttama vaikea ruoan ja muidenkin tavaroiden puute. Harjoitettu elintarpeiden hintasäännöstely ei kyennyt pysäyttämään hintojen nousua (kuvio). Inflaatio jatkui voimakkaana loppuvuoden 1918 ja edelleen sodan jälkeen. Markan arvo suhteessa dollariin putosi lopulta n. 1/8 siitä, mitä se oli ollut vuonna 1913.

Kuvio 1.

Punaisen Suomen Pankin liikkeeseen laskemat setelit julistettiin laittomiksi (kuva 1). Koska laittomat setelit oli mahdollista tunnistaa vain sarjanumeroista ja koska sarjanumerot olivat helppo väärentää, setelipaino laski nopeasti liikkeeseen useita korvaavia setelisarjoja. Vuoden 1918 lopussa maassa oli viisi eri versiota vuoden 1909 setelisarjasta.

Kuva 1. Punaisen Suomen Pankin liikkeeseen laskema 1 000 markan seteli.

Vaikutus luottamukseen

Sisällissodan ehkä suurin menetys Suomen Pankin kannalta olikin vuosia kestänyt maksuvälinekaaos ja epäluottamus seteleihin. Vasta uusi setelisarja v. 1922 palautti lopullisesti kansalaisten luottamuksen seteleitten aitouteen. Markan valuuttakurssi alkoi vakiintua valtiontalouden tasapainottumisen ja SP:n harjoittaman valuuttapolitiikan ansiosta. Markan arvo vakiintui lopullisesti toiseen kultakantaan sitouduttaessa vuonna 1925.

Kuva 2. Eräs ensimmäisiä pankkivaltuuston käsittelemiä asioita toukokuussa 1918 oli palkkion myöntäminen Elin Siikanen-nimiselle konttoriapulaiselle. Sisällissodan alkaessa senaatti antoi pääministeri Svinhufvudin johdolla ohjeen virkamiehistölle kieltäytyä kaikesta yhteistyöstä kansanvaltuuskunnan kanssa. Suomen Pankin ja setelipainon henkilökunta noudatti pääsääntöisesti tätä ohjetta. Kotkan haarakonttorissa tilanne äityi väkivaltaiseksi:

konttoriapulainen Elin Siikanen tuotiin väkisin työpaikalleen tekemään töitä uusien esimiesten alaisuudessa. Neiti Siikanen sieppasi pöydällä olleen pistoolin ja ampui itseään käteen tehdäkseen itsestään työkyvyttömän. Johtokunta palkitsi Elin Siikasen toukokuussa 1918 800 markan palkkiolla, joka oli tarkoitettu myös lääkärinkuluja varten. Neiti Siikanen jatkoi pankin palveluksessa vuoteen 1951 asti.

Suomen Pankin rahamuseon näyttely "Suomen Pankki 1918" on avoinna 30.9.2018 asti osoitteessa Snellmaninkatu 2. Lue pankkivaltuusmiesten pöytäkirja 31.5.1918.

Asiasanat

1918, historia, pankkivaltuusmiehet, sisällissota, Suomen Pankki